

Qulu Məhərrəmlinin Azərbaycan və dünya həqiqətləri haqqında yazılarının cəmləşdiyi "Zamanın rəngləri" kitabının üçüncü hissəsi "Dəyişən zaman" adlanır. Bu başlıq altında toplanan yazılarda dünyanın siyasi mühitini gərginləşdirən bölgələrin taleyi əsas diqqət mərkəzinə çəkilir. Ümumiyyətlə, Qulu Məhərrəmli politoloji intuisiya ilə, proqnoz şərhləri müsayiət olunan yazılarını həm də publisist – yazıçı üslubu ilə qələmə aldığından oxucu marağını təmin edə bilir. Əslində oxucu marağını təmin etmə səbəbini müxtəlif yönümlərdən yanaşma ilə biz artıq qeyd etmişik. İndi yalnız onu əlavə etmək olar ki, yazıların dil sirinliyi, obrazlılıq məsələyə hədipliklə, yazıçı gözü ilə yanaşma Qulu Məhərrəmlinin siyasi publisistikasını siyasi hekayətlər səviyyəsinə qaldırır. Hətta zamanı ötmüş tarixi hadisə ilə bağlı yazıları təkcə zaman informasiyası kimi yox, ədəbi söz sərəvəti kimi qəbul edir, düşüncəni qidalandıran mənəbə kimi qavrayır.

Əli Rza XƏLƏFLİ

nəhəng güc mərkəzini bu əraziyə çəkiş gətirən və onları qarşılaşdıran istəklər nədir? Qulu Məhərrəmli ustalıqla və politoloji yanaşma ilə Amerikayla Rusiyanın guya əməkdaşlıq edə biləcəyi haqqında bu ölkələri təmsil edən siyasətçilərin fikirlərinə Serbiyanın bombalanması faktını cavab kimi göstərir. Əməkdaşlıq yanaşması hara, tərəflərin iddialarını yeritmək üçün qan, qırğın motivinə güvənməsi hara?

Biz həmişə demişik ki, Qulu Məhərrəmlinin yazılarında gələcəyə ünvanlanan mesajlar var. Bu gün Rusiya sülhməramılları şübhəli mövqeləri ilə Qarabağdadır. Və Azərbaycan öz siyasəti ilə Qarabağ əhalisini özünə inteqrasiya etmək yollarını axtarır, cəhdlər göstərir. Qulu Məhərrəmli də günün yanaşması olaraq təcrübəli ekspert kimi bu inteqrasiyanın necə baş verəcəyini şərh edir. Ümumiyyətlə, xalqların düşmənçilik mövqeyindən əl çəkərək bir-birinə yaxınlaşması kindən, düşmənçilikdən töbi

(10 faiz) serblər idi. Sonradan, daha dəqiq desək, 1996-cı ildə uçqar torpaqlardan köçürülmə hesabına serblərin sayı bir qədər artdı. Buna baxmayaraq albanların ənənəvi yüksək doğum səviyyəsi hesabına faiz nisbəti onların xeyrinə dəyişdi və 90-92% təşkil etdi". Doğrudur, Qulu Məhərrəmli Kosovonun daha irəliləyiş tarixlərinə də diqqət yetirir. Bu fakt yığının məqsəddə tabe etməyi bacaran müəllif sanki bizim yaddaşımızda İrəvandanı demografiya məsələlərini oya dir. Eləcə də Qarabağa ermənilərin köçürülməsi ilə balansı dəyişmək cəhdlərini diqqətimizə çəkir. Baxmayaraq ki, o, sanki Qarabağı da, İrəvandanı da, bu uzunmüddətli problemin özünü də heç yada salmır. O, yazını elə qurur ki, mətn özü bizi maraqlandıran məsələləri diqqətimizə gətirir. Bundan sonra Kosovadakı hadisələrin tarixi köklərinə bir qədər emosional çalar bəxş edərək yazır: "Kosovonun müstəmləkəlaşdirilməsinə görə məsul olan aqrar komissiyanın başçısı C.Kristiç 1913-cü ildə bir serbin də yaşamaadığı bəzi rayonların etnik tərkibinin xeyli dəyişdiyini məmnuniyyətlə qeyd etmişdi. Lakin bir müddət keçdikdən sonra həmin kral, həm də sosialist Yuqoslaviyanın görkəmli ictimai xadimi Vaso Çubriloviç təəssüflə qeyd edirdi: "Alban qadınlarının yüksək doğum səviyyəsi bizim 1921-31-ci illərdəki müstəmləkə siyasətinin nəticəsidir". 1937-ci ilin martında Belqradın serb mədəni klubunda oxuduğu "arnauların" köçürülməsi (o zaman Yuqoslaviyada albanları təhqirəməz şəkildə "arnaut" adlandırılırdı) sərlövəhli məruzəsində isə o, məsələni

müdafiəçisi kimi çıxış etmək təbii tələbat idi. Başlanğıc üçün o, 1989-cu ildə Kosovonun muxtariyyətini ləğv etdi, bütün özünüidarə sistemini aradan qaldırdı və 90-cı ildə Belqradın birbaşa idarəsini təbii etdi. Diyarda məktəblərdən tutmuş universitetlərdə qadınların alban dilində aparıldığı bütün səviyyələrdə tədris müəssisələri bağlandı, demək olar ki, bütün alban qızlarının nəşri dayandırıldı, başqa sözlə, dil və mədəniyyətə qarşı hücum həyata keçirildi. Məlumdur ki, diyarda paralel hakimiyyət sistemi formalaşdırıldı və ana dilində gırtlı təşkilatlar yaradıldı. Diyarın müstəqilliyi, əslində isə Yuqoslaviya çərçivəsində geniş özünüidarə hüquqları uğrunda mübarizə liberal alban ziyalılarının şüarına çevrildi". Az qala Avropanın göbündə olan, dünyada ədalət yaratmaq iddiasında olanların gözələrinin qarşısında baş verən hadisələrdir. Hadisələrin məkanı ikili standartların təmsilçiləri üçün burunlarının ucu qədər yaxındır. Və biz eyni mənərəni, Avropanın eyni münasibətini Ermənistanda türk əsilli xalqa olan mövqelərində də görürük. Qəzetlər bağlandı, teatr bağlandı, İrəvandan azərbaycanlılar çıxarıldı. Türklərsiz ölkə yaratmaq uğrunda erməni faşistləri hər cür qeyri-insani əmələ əl atırdı. Zəngəzürdə, Göycədə dəhşətli qırğınlar baş verdi. Hadisələrin qarşısını isə alan yoxdur. Hətta Avropadan normal bir münasibət belə bildirilmir. Azərbaycan həqiqətləri uğrunda yazmağın belə üzü də var. Heç Azərbaycanın adını çəkmirsən, amma oxucu bütün yazı boyu xalqımızın yaşadığı dəhşətli tarixi anları gözələrinin önünə gətirə bilər.

Professor sözüünə davam edir: "Miloşeviç Kosovo məsələsini qələminin ucu ilə həll edə bilirdi. Lakin qüvvəyə arxalanmaq üstün gəldi. O, manyak inadkarlığı ilə müharibə aparır, udurur, Yuqoslaviyanı qan içində üzdürürdü. Onun hərəkətlərinin məntiqi şərhçiləri əmin edirdi ki, Bosniyadan sonra növbə Kosovonundur". Bəli, professor Kosovadan danışır. Ancaq biz erməni faşizminin öz qəddarlığı ilə Qarabağdakı təzahürünü görürük. Xocalı bütün yanğı motivi ilə, dəhşətləri ilə kino fragmentləri kimi gözələrimizin önündən keçir. Baş rədim Slobodan Miloşeviçin əvəzinə Robert Kocəryan dəhşətli cinayətlərin yanğılarla müşayiət olunan qəh-qəhələri ilə idbar sifətini göstərir. Səhnəyə Serj Sarkisyan gəlir. Cinayətlər davam edir. Avropa susur. Başşürücü missiyanın gəlişi, gedişi istirahət yönümlü turist səfərlərinə bənzəyir.

Müəllif Kosovo hadisələri ilə bağlı qeydlərini "Əsərlərdən müharibəyə doğru" başlığı altında yekunlaşdırır. Əsətir demişək, ermənilərin öz tarixi haqqında yuxurduqları mif yə burada yada düşür. Professor Qulu Məhərrəmli sanki Qarabağ xarabalıqlarına baxıb mövzunu ümumiləşdirir: "Müharibə gec-tez qurtaracaq. Bəs Kosovonun xarabalıqlarında kimlər və necə yaşayacaq? Ümumiyyətlə əhəmiyyətli sənaye müəssisələrində çalışan əsas işçi qüvvəsi diyarın hüduqlarından kənara atılıb. Kənd təsərrüfatı rayonları kimsəsiz qalıb, daha çox zülm çəkən albanlar "qaçqınlar-məhrumlar-qovulmuşlar" halqası ilə əzəbli yollardan keçməli oldular". Qulu Məhərrəmli bu qeydlərini 26 may 1999-cu ildə yazıb, yəni 22 il əvvəl. Ona Qarabağ işğal altında inləyirdi. İndi professorun dediyi kimi gec-tez bütün müharibələr qurtarır. Müharibənin qalibi kimi Azərbaycanın Qarabağı bərpa etmək, sərhədlərini möhkəmləndirmək, Zəngəzur dəhlizini açmaq... istiqamətində planlı və düşünilmiş xətə həyata keçirilir.

Bu qeydlərin sonunda isə siyasi münaqişələrin mahiyyətinə münasibət bildirmək üçün dərslik axtarılana deyərək ki, Qulu Məhərrəmlinin siyasi hekayətləri yaxşı oxuyun. Onda sətirlərin altında yatan sirlərdən də yaxımda və düzgün xəbərdar ola bilərsiniz.

«ZAMANIN RƏNGLƏRİ»

PUBLİSİSTİN DÜŞÜNCƏ MÜSTƏVİSİNDƏ

III. "Dəyişən zaman"ın sət rəngləri

1. Oxşar və fərqli yanaşmalar; publisistik tablo önündə düşüncələr

Qulu Məhərrəmlinin siyasi-publisistik hekayətlərində yazıçı tərəfsizliyi prinsipi axıracan gözənilir. Onun "Kosovo: həqiqətlər və iddialar girdabında" yazısı bu baxımdan çox xarakterikdir. Kosovonun tarixinə, zaman müstəvisindəki yerinə, mübarizəsinin motivlərinə yanaşma zamanı onun tərəfsizliyi müşayiət olunmur. Yazıçı bədii obrazın təbiətini açarkən "Mən sənəin tərəfindəyəm" demədiyi kimi Qulu Məhərrəmli də yaratdığı mənərədə şəxsi münasibət sərgiləmir. Obyektiv vəziyyəti yazı üzərində gətirir. Özü də onun yanaşmasında üslubu fərqləndirən bir cəhət də maraqlıdır. Birbaşa problemin ağırlı tərəfindən məsələyə müdaxilə edir. Başqa sözlə, dərdin mənəbündən, özü də ən qaynar mənəbündən başlayır: "Dünya yeni mi-nilliyi yeni siyasi mənərə ilə qarşılayır. Amma dəvrişmiş Sovetlər birliyinin pən-cələrinin pərçimləndiyi yerlərdən hələ də qanlar axmağdadır. Avropanın mərkəzində qanlı hadisələr cərəyan edir. Taleyranın hələ ötən əsrdə "ABS-1 Avropaya buraxmayın" deyəən acizənə xəbərdarlığı dünyaya fayda verməyib. Amerika indi Avropadadır, amma tökülən qanların bəisi o deyil". Maraqlı yanaşmadır, deyilmi? Təqdim olunan parçada publisist üç güc mənəbündən istifadə edir. Birincisi, Sovetlər birliyinin cəyənəqlərində tarixən inləyən ərazilərin indi də Rusiyanın pən-cələrinin pərçimləndiyi yerlər xatırlanır. İkinci, əfsənəvi siyasətçi Taleyranın ifadəsini xatırlatmaqda Amerika diqqətə çəkilir. Üçüncünü isə sanki oxucunu intizarda qoyaraq Avropada tökülən qanların bəisinin kim olduğunu sualla oxucu diqqətinə ünvanlayır. Amerika okeanın o tayındadır, Rusiya isə Kosovadan kifayət qədər uzaqda. Bəs onda iki

Qulu Məhərrəmli yüksək ləyaqət sahibi, əsl ziyalıdır. Bir jurnalist kimi onun yüksək peşkarlığının kökündə böyük istedadı ilə yanaşı, həm də təmiz vicdanı və əxlaqı dayanır.

Ramiz RÖVŞƏN

imtinə ilə mümkün ola bilər. Biz necə Xankəndinə, Xocalıya qayıda bilərik, ermənilər də beləcə Azərbaycan vətəndaşlığını çıxış yolu kimi qəbul edərək bizimlə birgə yaşamaq yolunu seçməlidirlər. Əlbəttə, söhbət köklü Qarabağ əhalisindən gedir. Bu yanaşma vətəndaşlıq haqqında qanuna əsaslanır və əslində uzaq mənəzlidir. Amma tarixi-siyasi gedişin mahiyyətini anlamayanlar, başqa sözlə, siyasətdə burnunun ucundan o yanı görə bilməyənlər Qulu Məhərrəmlinin özünü hədəfə alır. Guya onun yanaşmasında milli dəyərlərə arxa çevirmə var. Əsil həqiqətdə isə erməni faşistlərinə silahla döyüş meydanında necə məğlub etmişik, onların təsir dairəsinə düşən dinc sakinləri də dinc yanaşmamızla özümmə tabe etməliyik. Bu o demək deyil ki, biz elə bu dəqiqə ermənilərə Bakıda, Gəncədə qucaq açırıq. Bir sözlə, Qulu Məhərrəmlinin siyasi-politoloji şərh yaradıcılığından, onun uzaqmənəzli düşüncə sistemindən xəbərsiz olanlar onun nəyi necə və nə üçün dediyini də çətin başa düşürlər.

Doğrudur, bir qədər mətləbdən kənara çıxdıq. Amma əslində Qulu Məhərrəmlinin Kosovo hadisələri ilə bağlı düşüncələrinin açdığı yol bizi bu qonaqlara gətirir. "Müəllif yerli kimdir, yersiz kim?" yarımbaşlığı ilə Kosovonun yaxın tarixinə işıq salır: "Yuqoslaviya əhalisinin 1991-ci ildə keçirilmiş siyahıyaalınmasına görə, diyarda 1 milyon 995 min nəfər yaşayırdı. Onlardan 1 milyon 607 min nəfəri alban (82,2 faiz), 195 min

necə düzgün həll etmək ideyasını təkmil-ləşdirirdi". Elə bu qeydlərin ardınca, yeri gəlmişkən qeyd edək ki, yazını, siyasi-publisistik janr mətnlərini maraqlı etməyin ən yaxşı üsulları elə bu mətnin içində gizlənib. Burada siyasi-publisistika janrında yazmaq istəyənlərin gözələrinə göstərməli qədrə su var. Və nəhayət, o da yerinə düşür ki, bu mətn düşüncəmizin qapısını açır, yaddaşımızı oya dir və biz Ermənistanın və Qarabağın necə türksüzləşdirilməsi mənərəsini olduğu kimi gözələrimizin önünə gətirə bilərik. Həlbuki, bu ərazilər Oğuz türklərinin tarixi yurdları idi. Növbəti "Böyük oyunun böyük iddiaları" yarımbaşlığı ilə verilmiş mətn haqqında danışmadan əvvəl ötən yazılarımızın birində qeyd etdiyimiz maraqlar çarpışması motivini burada da xatırlamaq olar. Amerikanın və Avropanın, eləcə də Rusiyanın (SSRİ-nin) maraqları arasında çirpənən müsəlman albanları və türklərin xilas edilməsinə hələ İkinci Cahan Savaşıdan əvvəl Türkiyə cəhdlər göstərmişdi. Doğrudur, bu cəhdlər İkinci Cahan Savaşıнын başlanması ilə arxa plana keçdi.

Müəllif bu yazını ayrı-ayrı yarımbaşlıqlara bölməklə oxucu düşüncəsinin mətni və mənanı həzm etməsinə şərait yaradır. "Yanğı" böllümündə sət həqiqətlər göz önünə gəlir: "Serbiya hakimiyyətinin yüksək pillələrində doğru gedən Slobodan Miloşeviç üçün milli heysiyyətin tapdanması duyğularıyla oynamaq və təkcə Kosovada deyil, bütövlükdə Yuqoslaviyada serblərin maraqlarının